

О'ZBEKISTON JAMIYATIDA YOSHLARNING HUQUQIY MADANIYATINI SHAKLLANISHI

Guliston davlat universiteti

Itimoiy fanlar kafedrası

o'qituvchisi **Abdujalilov Bekzod**

Annotatsiya. Mazkur maqolada muallif yoshlarning huquqiy madaniyatini mohiyatini nazariy va amaliy jixatdan taxlil etgan xamda yoshlarning huquqiy madaniyatini o'zgartirishga nisbatan huquqshunoslar olimlarning fikrlarini o'rganib, yoshlar faoliyatida huquqiy madaniyatni yangi bosqichga olib chiqqan xolda huquqiy madaniyat va huquqiy ong o'rtasidagi nisbatni tahlil etgan xamda ularning bir-biridan farq qiluvchi alohida, mustaqil konstruktsiya ekanligini asoslab bergan.

Kalit so'zlar: huquqiy madaniyat, huquqiy madaniyatni yangi bosqichga olib chiqish, huquqiy ong, huquqiy shaklini o'zgartirish, ta'sis xujjatlari, davlat yoshlar huquqi, yoshlar madaniyati.

Kirish. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar zahirida yurtimiz fuqarolari, ayniqsa yosh avlodning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish muhim o'rin tutadi. Chunki huquqiy madaniyat — bu jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik, qonun ustuvorligi va adolat tamoyillarining amalga oshishida asosiy omillardan biridir. Yoshlarning huquqiy madaniyati esa jamiyat taraqqiyotining kafolati hisoblanadi. “Madaniyat” so'zi lotincha madaniyat so'zidan kelib chiqqan bo'lib, “o'stirish” ma'nosini bildirgan, keyinchalik “tarbiyalash, tarbiyalash”, ya'ni. bilim va tajriba o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan maqsadli inson faoliyati. Madaniyatning ko'plab turlari mavjud: intellektual, siyosiy, axloqiy, ammo huquqiy madaniyat bu turlarning hech biri bilan to'liq mos kelmaydi. Madaniy makonda alohida o'rin tutadi. Shuni ta'kidlash kerakki, yuridik adabiyotlarda huquqiy madaniyatning bir ma'noli ta'rifi mavjud emas. Masalan, E.V.Agranovskaya huquqiy madaniyatni “huquqiy xulq-atvorni belgilovchi qarashlar, baholashlar, e'tiqodlar tizimi” sifatida taqdim etadi [1].

N.I.Matuzov va A.V.Malko o'z ishida huquqiy madaniyatga umuman ta'rif bermaydi, faqat huquqiy madaniyat ma'lum bir mamlakatda mavjud bo'lgan barcha huquqiy qadriyatlarni qamrab olishini ta'kidlaydi [2]. Shu bilan birga, darslik mualliflari V.M.Korelskiy, V.D.Perevalovning ta'kidlashicha, huquqiy madaniyat "jamiyat huquqiy hayotining butun ijtimoiy, ma'naviy, siyosiy va iqtisodiy tizim tomonidan shartlangan, huquqiy faoliyat, huquqiy hujjatlar, huquqiy ongning erishilgan rivojlanish darajasida ifodalangan sifat holati", deb tushuniladi. Umumiy, darajada huquqiy rivojlanish predmeti ... shuningdek, davlat tomonidan kafolatlanganlik darajasi va fuqarolik jamiyati Erkinliklar va inson huquqlari". Huquqiy madaniyat juda noaniq hodisadir, shuning uchun hozirgi vaqtda yagona ta'rifni shakllantirish mumkin emas [3].

Yuqorida aytib o'tganimizdek, huquqiy madaniyat madaniyatning boshqa shakllari (intellektual, siyosiy, axloqiy va boshqalar) bilan juda chambarchas bog'liqdir, shuning uchun umumiy madaniyat darajasi past bo'lgan shaxs yuqori darajadagi madaniyatni namoyish eta olmaydi. huquqiy madaniyat. Bu aksioma qarama-qarshi holat uchun ham to'g'ri keladi: huquqiy madaniyati past bo'lgan shaxsni to'liq yuqori madaniyatli deb bo'lmaydi.

Huquqiy madaniyatning turlari uning tashuvchisiga qarab ajratiladi:

- 1) Jamiyatning huquqiy madaniyati;
- 2) Guruhning huquqiy madaniyati;
- 3) Shaxsning huquqiy madaniyati.

Jamiyatning huquqiy madaniyati - bu butun jamiyatning huquqiy faolligi va ong darajasini bildiruvchi umumiy madaniyatning ma'lum bir qismi. Keng ma'noda jamiyatning huquqiy madaniyatini ma'lum bir davr uchun to'plangan barcha huquqiy bilim va tajribalar yig'indisi sifatida belgilash mumkin [4].

Jamiyat huquqiy madaniyatining rivojlanish darajasini ko'rsatuvchi ko'rsatkichlar:

Qonunchilikning rivojlanish darajasi, Huquqiy normalarni talqin qilish sifati
Aholining huquqiy faoliyati, Huquqiy bilimlarga talab darajasi va mavjudligi

Huquq normalarida umuminsoniy va milliy tamoyillarning o'zaro bog'liqligi
Qonun hujjatlari talablariga subyektlar tomonidan rioya qilish darajasi

Ijtimoiy guruhning huquqiy madaniyati - bu ma'lum bir ijtimoiy guruhning
huquqiy ongi va huquqiy xulq-atvori darajasining holati.

**Ijtimoiy guruhlarining huquqiy madaniyati quyidagi xususiyatlar bilan
ajralib turadi:** Qonunchilik va qonunchilikni bilish, Qonunga rioya qilish, Kerakli
narsalarni bajarish qobiliyati huquqiy hujjatlar, Xalq va qonun tomonidan berilgan
kuchdan foydalanish qobiliyati, Fuqarolarning huquqiy tarbiyasi

**Shaxsning huquqiy madaniyati - bu yakka shaxs, shaxs madaniyati. U
quyidagi elementlardan iborat:** Qonunni bilish va tushunish, Qonunga rioya qilish
va qonuniy inson xatti-harakati Huquqiy xulq-atvor darajasi, Huquqiy psixologiya va
mafkura.

**Shaxs va guruhning huquqiy madaniyati sifati va darajasini quyidagi
mezonlar orqali baholash mumkin:** Huquqiy ong va ta'lim darajasi, Huquqiy ongning
sifat xususiyatlari, Amaliy xulq-atvorning sifat xususiyatlari, uning qonuniyligi va
foydalilik darajasi

**Huquqiy madaniyat bir hil emas, u jamiyatning huquqiy tizimining bir qismi
bo'lgan huquqiy hodisalar bo'lgan quyidagi o'zaro bog'liq elementlardan iborat:**

1) Fuqarolarning huquqiy ongi va huquqiy faolligi darajasi (har bir sub'ekt qonunni
bilishi, uning ma'nosini tushunishi, o'z manfaatlarini himoya qilish uchun qonunlardan
foydalanishi kerak). 2) holat yuridik amaliyot

Qonunchilikning holati va qonun ijodkorligi darajasi (huquqiy hujjatlar
mazmunining sifati, puxta o'ylanganligi va izchilligi)

Huquqni muhofaza qilish va sud faoliyati darajasi (huquqni muhofaza qilish, sud,
shuningdek huquqni muhofaza qilish faoliyati sohasidagi mansabdor shaxslarning ish
sifati)

**Qonun va tartib rejimi (haqiqiy tartib jamoat bilan aloqa qonuniy yo'l bilan
hal qilinadi) Huquqiy madaniyat bir qator asosiy o'ziga xos funktsiyalarga ega:**

- 1) когнитив-трансформатив - nazariy va bilan bog'liq funktsiya tashkiliy faoliyat huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirish bo'yicha
- 2) huquqiy tartibga solish - huquqiy tizimning barcha elementlarining samarali ishlashini ta'minlashga qaratilgan funktsiya.
- 3) yaxlit-me'yoriy - qiymatga ega bo'lgan faktlarda o'zini namoyon qiladigan funktsiya, ya'ni jamiyat huquqiy madaniyatining tarkibiy qismlari baholash ob'ekti hisoblanadi.
- 4) kommunikativ - huquqiy sohada fuqarolarning o'zaro hamkorligini ta'minlaydigan funktsiya
- 5) to'g'ri sotsializatsiya - shaxsning huquqiy fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan funktsiya “O‘zbekiston Respublikasida O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlarining ustunligi so‘zsiz tan olinadi. Davlat, uning organlari, mansabdor shaxslar, jamoat birlashmalari, fuqarolar Konstitutsiya va qonunlarga muvofiq ish ko‘radilar”.

Huquqiy madaniyat tushunchasi

Huquqiy madaniyat — bu fuqaroning huquqiy bilimlarga ega bo‘lishi, qonunlarga hurmat bilan qarashi, ularni tushunishi va amalda unga amal qilishi demakdir. Bu tushuncha nafaqat bilim, balki huquqiy ong va fuqarolik mas’uliyati bilan chambarchas bog‘liq.

O‘zbekistonda yoshlarning huquqiy tarbiyasini kuchaytirish bo‘yicha chora-tadbirlar

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yoshlar siyosati doirasida qator huquqiy-huquqiy-ma'rifiy dasturlar ishlab chiqildi. Jumladan:

- **"Yoshlar – kelajagimiz" dasturi** doirasida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish bilan birga, ularning huquqiy bilimlarini kuchaytirish bo'yicha maqsadli ishlar olib borilmoqda;
- Maktab, kollej va oliy ta'lim muassasalarida **huquqiy bilim asoslari, konstitutsiyaviy huquqlar** va boshqa huquqiy fanlar o‘qitilishi yo‘lga qo‘yilgan;

- OAV va ijtimoiy tarmoqlar orqali huquqiy targ'ibot kuchaytirilmoqda;
- "Yoshlar ittifoqi", "Mahalla" fondi kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda huquqiy seminar va treninglar o'tkazilmoqda.

Muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Huquqiy madaniyatni shakllantirishda ayrim to'siqlar mavjud, masalan:

- Huquqiy bilimlarning yetarli emasligi;
- Qonunlarga befarqlik;
- Huquqiy adabiyotlar va manbalarni yetarlicha o'qimaslik.

Bu muammolarni hal etish uchun:

- Ta'lim tizimida huquqiy fanlarga ko'proq e'tibor qaratish;
- Yoshlarni huquqiy faoliyatga jalb qilish;
- Sud-huquq tizimining ochiqligini oshirish zarur.

Huquqiy madaniyat va uning jamiyatda mavjudligi yoki yo'qligi haqida gapirishdan oldin, "huquqiy madaniyat" toifasi nimani anglatishini tushunish kerak. O'quv adabiyotlarida berilgan ta'rifga asoslanib, huquqiy madaniyat - bu mamlakatda amalda mavjud bo'lgan huquqiy tartibotlar asosida qurilgan me'yorlar va qadriyatlar majmuasidir. U kishilarning huquqiy ongida, ya'ni bu tartib qanday bo'lishi kerakligi, davlatda amal qilayotgan huquq tizimiga qanday munosabatda bo'lish kerakligi haqidagi fikrlarida ifodalanadi.

Huquqiy qonunlar jamiyatdagi kishilarning xulq-atvorini tartibga solish maqsadida yaratilgan. Lekin bu vazifani davlatning huquqiy tizimi va fuqarolarning ommaviy huquqiy ong darajasi o'rtasida muvofiqlik mavjud bo'lgandagina amalga oshirish mumkin. Agar aholining salmoqli qismi qonunga bo'ysunishni zarur deb hisoblamasa va unga rioya qilishdan bo'yin tovlasa, hokimiyat yo ommaviy qatag'onga o'tishi yoki qonun buzilishiga ko'z yumishi kerak. Birinchi holda, u totalitar terror yo'liga o'tadi, ikkinchidan, u zaiflikni ko'rsatadi, bu esa, yuqorida aytib o'tilganidek, qonun ustuvorligi va anarxiyaning bo'shashishi bilan to'la. Zamonaviy huquqiy madaniyat nuqtai nazaridan u ham, boshqasi ham qabul qilinishi mumkin emas. Shunday ekan, bir narsa qoladi: huquqiy tizim va fuqarolarning huquqiy ongini bir-

biriga moslashtirish. Buning uchun esa, bir tomondan, jamiyatda hukm surayotgan huquqiy g'oyalarni qonun hujjatlarida aks ettirish, ikkinchi tomondan, aholining huquqiy madaniyatini, ya'ni, ommaviy huquqiy ong va qonunga rioya qilish darajasini yuksaltirish zarur. .

Mamlakatimizda aholining huquqiy madaniyati hamon juda pastligi va zamon talablariga javob bermasligi aniq. Gap nafaqat jamiyatni chuqur jinoiylashtirishda, balki qonunga bo'ysunuvchi fuqarolarning ham qonunlar bilan hisoblashishga unchalik moyil emasligidadir. Sivilizatsiyalashgan mamlakatlarda amalda bo'lgan huquqiy normalarning bizda ham samarasiz bo'lib qolishining asosiy sabablaridan biri ham shu.

Xulosa olganda yoshlar huquqiy madaniyatining yuksalishi — bu nafaqat huquqiy davlat barpo etish, balki fuqarolik jamiyatini shakllantirishning muhim omilidir. Shunday ekan, har bir yosh huquq va majburiyatlarini bilib, qonuniy asosda harakat qilishi zarur. Bu esa butun jamiyat taraqqiyotining asosiy kafolatidir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Kovaleva I.V. Rossiya jamiyati tushunchalarida huquqiy madaniyatning qadriyatlari kech XIX- XX asr boshlari, 2002 yil, V. Novgorod (003298).
2. Kostenko A.N. Madaniyat va huquq - yovuzlikka qarshi. - Kiev: Atika, 2008. - 352 b. (Ukrain tilida).
3. Krapivinskiy S.E. Falsafaning umumiy kursi: falsafiy bo'lmagan mutaxassisliklar talabalari va aspirantlari uchun darslik. - Volgograd: Volgograd nashriyoti davlat universiteti, 1998.
4. <https://kidsplaneta.ru/uz/ponyatie-i-vidy-subektov-mchp-subekty-mezhdunarodnogo-chastnogo-prava-vidy/>